

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра соціології управління та соціальної роботи

Пояснювальна записка

до бакалаврської роботи

на тему

**«НАДАННЯ ДОПОМОГИ ЗСУ ЯК НАПРЯМ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ Й ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ»**

Виконала: студентка 4-го курсу групи
СР-45 першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»
Любова В. П.

Керівник: Вакуленко С. М., кандидат
соціологічних наук, доцент, доцент закладу
вищої освіти кафедри соціології управління
та соціальної роботи

Рецензент: Буданова Олександра Борисівна,
кандидат соціологічних наук, доцент
зкладу вищої освіти кафедри прикладної
соціології та соціальних комунікацій

Харків - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	7
1.1 Поняття волонтерства та його правове регулювання в Україні	7
1.2 Основні напрями волонтерської діяльності.....	14
Висновки до розділу 1	18
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДОПОМОГИ ЗСУ	18
2.1 Розвиток волонтерського руху в Україні після 2014 року.....	19
2.2 Форми та напрями допомоги Збройним силам України	25
Висновки до розділу 2	26
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДОПОМОГИ ЗСУ НА ОСНОВІ ЕМПІРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	28
3.1 Дослідження ефективності волонтерської допомоги	28
3.2 Перспективи розвитку волонтерського руху в контексті підтримки ЗСУ	35
Висновки до розділу 3	37
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах повномасштабної війни, що триває в Україні, питання підтримки Збройних сил України (ЗСУ) набуває особливого значення. Волонтерська діяльність стала важливим чинником забезпечення військових необхідними ресурсами, технікою, амуніцією, медичним обладнанням та іншими критично важливими засобами. Від початку російської агресії у 2014 році і, зокрема, після її ескалації у 2022 році, волонтерський рух в Україні значно активізувався, відіграючи ключову роль у зміцненні обороноздатності країни. Волонтери виконують різні функції: від збору коштів на потреби армії до постачання гуманітарної допомоги та підтримки військових на фронті. Завдяки їхній активності держава отримує додатковий ресурс для забезпечення ЗСУ, а військовослужбовці – моральну та матеріальну підтримку. Волонтерство також відіграє важливу роль у консолідації суспільства та формуванні національної єдності.

Разом із тим волонтерський рух в Україні має свою специфіку та особливості, які визначають його ефективність і вплив на військову й соціальну сфери. На відміну від багатьох інших країн, українські волонтери не лише підтримують армію, а й безпосередньо впливають на процеси забезпечення військових, створюючи власні ініціативи та мережі допомоги. Значну частину волонтерських ініціатив організовують звичайні громадяни, підприємці, благодійні фонди та навіть представники бізнесу, які працюють безпосередньо з підрозділами ЗСУ. Така структура дозволяє швидко реагувати на запити армії, що особливо важливо у воєнний час.

Проте, попри активний розвиток волонтерського руху, він стикається з низкою викликів. Однією з головних проблем є нестача ресурсів, оскільки волонтери змушені постійно шукати фінансування та матеріальні засоби для виконання своїх завдань. Державна підтримка волонтерської діяльності залишається недостатньо систематизованою, що ускладнює роботу

добровольців. Додатково ускладнюють ситуацію бюрократичні перешкоди, зокрема труднощі у ввезенні військової амуніції, проблеми з митним оформленням і законодавчі обмеження щодо збору коштів.

Ще однією важливою проблемою є загрози безпеці волонтерів. В умовах війни багато з них працюють у небезпечних зонах, здійснюють евакуацію мирного населення, доставляють гуманітарну допомогу в райони активних бойових дій. Це робить їх мішенями для ворога та наражає на значні ризики. Крім того, волонтери часто стикаються з інформаційними атаками та дискредитацією з боку ворожої пропаганди, що ускладнює їхню роботу та впливає на рівень довіри суспільства.

Важливим аспектом актуальності дослідження є також аналіз ефективності волонтерської допомоги ЗСУ. Потреби армії постійно змінюються, тому важливо оцінити, наскільки швидко та ефективно волонтери адаптуються до нових викликів. Дослідження цього питання дозволить виявити сильні та слабкі сторони волонтерського руху, а також запропонувати шляхи його подальшого розвитку.

Дослідження волонтерської допомоги ЗСУ є надзвичайно актуальним, оскільки воно дозволяє оцінити ефективність наявних механізмів підтримки військових, виявити основні виклики та розробити рекомендації для подальшого розвитку волонтерського руху. Вивчення цього питання сприятиме кращому розумінню ролі волонтерів у сучасних військових конфліктах і визначенню оптимальних стратегій для підвищення ефективності їхньої діяльності в Україні.

Мета дослідження – узагальнення та систематизація волонтерської допомоги Збройним силам України, визначення основних напрямів, механізмів і проблем її здійснення, а також розроблення рекомендацій щодо підвищення ефективності волонтерського руху в умовах воєнного стану.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати сутність і правове регулювання волонтерської діяльності в Україні.
2. Визначити основні напрями та форми волонтерської допомоги ЗСУ;
3. Систематизувати виклики та проблеми, з якими стикаються волонтери під час підтримки української армії.
4. Обґрунтувати значення волонтерського руху для зміцнення обороноздатності країни.
5. Розробити пропозиції щодо покращення механізмів волонтерської допомоги військовим.

Об'єкт дослідження – волонтерська діяльність в Україні.

Предмет дослідження – напрями, механізми та особливості волонтерської допомоги Збройним силам України.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження було використано методи порівняльного аналізу, узагальнення статистичних даних, вторинного аналізу даних соціологічних досліджень, аналізу звітної документації, що забезпечило комплексний підхід до оцінки ефективності та перспектив волонтерської допомоги ЗСУ.

Емпірична база дослідження. Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані, звіти та аналітичні матеріали провідних українських волонтерських фондів, що здійснюють системну допомогу Збройним силам України (ЗСУ), а саме: фонду «Повернись живим», фонду Сергія Притули, громадської організації «Справа громад», а також державної ініціативи «United24». Аналіз ґрунтується на кількісних і якісних показниках діяльності зазначених фондів у період з 2014 до 2023 року, з особливою увагою до періоду повномасштабної агресії РФ з лютого 2022 року. Крім того, в роботі використано результати соціологічних досліджень, проведених Центром Разумкова, Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, дослідницькою компанією Kantar, а також відкриті дані банківських установ (зокрема, Monobank) щодо динаміки пожертв на підтримку ЗСУ.

Структура й обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальна кількість сторінок – 48.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

1.1 Поняття волонтерства та його правове регулювання в Україні

Термін «волонтерство» походить від латинського *voluntarius* – добровільний, що відображає сутність цієї діяльності: безкорисливу участь громадян у суспільно корисних ініціативах. Згідно з українським законодавством, визначення волонтерської діяльності міститься в Законі України «Про волонтерську діяльність» (від 19 квітня 2011 року, № 3236-VI). У статті 1 цього закону волонтерська діяльність визначається як добровільна, неприбуткова діяльність фізичних осіб, спрямована на надання допомоги іншим особам, суспільству або державі без отримання матеріальної вигоди. Важко уявити сучасне розвинене суспільство без різноманітних організацій, учасниками яких громадяни є на добровільній основі. Ці структури характеризуються відносною автономністю й добровільністю залучення до їхніх лав.

Вони надають можливість приватним особам брати участь у житті суспільства, сприяючи здійсненню та захисту громадянських, соціальних, економічних та інших прав і свобод особистості, надають можливість громадянам брати активну участь у виконанні своїх цивільних обов'язків [4].

Кількість громадських організацій зростає разом з тим, як зростає коло інтересів і цілей сучасної людини. Так було в ХХ в., коли суттєво зросла значущість такого суспільного явища, як волонтерський рух. Сьогодні термін «волонтерство» розглядається як форма громадянської участі в суспільно корисних справах, колективної взаємодії, що є ефективним механізмом вирішення нагальних соціальних проблем. Досвід іноземних держав демонструє, що добре організована робота волонтерів може бути корисною

не тільки для конкретних людей, які потребують допомоги, а й для держави загалом, приносячи чималі кошти до скарбниці країни [7].

Волонтерський рух – невід’ємна частина суспільного життя в Європі та Америці, в нашій країні він перебуває в процесі бурхливого розвитку. Волонтерська діяльність наразі може виступити тією дієвою формою соціалізації молоді, яка забезпечить протиставлення споживацькій психології та відповідним для неї моделям поведінки. Для розробки траєкторії побудови та розвитку подальшої державної молодіжної політики слід звернутися до вивчення досвіду, пов’язаного з організацією та функціонуванням добровольчої діяльності [1].

Серед існуючих визначень поняття «волонтер» можна виокремити такі:

– волонтер – це людина, яка добровільно надає свої послуги не через будь-які матеріальні чи фінансові стимули й не за соціальними, економічними чи політичними мотивами, а на переконання, що її діяльність принесе користь іншим людям, суспільству;

– волонтер – це той, хто добровільно бере участь у будь-якій справі [2];

– волонтер – це людина, яка добровільно та безкорисливо пропонує свої послуги на регулярній чи періодичній основі для принесення користі вразливим людям.

У науковій літературі існують різні підходи до визначення волонтерства:

А. Етциони (Amitai Etzioni) підкреслює роль альтруїстичних мотивів як основи волонтерської діяльності;

Д. Вилсон (John Wilson) акцентує увагу на соціальних зв’язках, які виникають у процесі волонтерства, розглядаючи його як форму соціального капіталу;

М. Снайдер та А. Омото (Mark Snyder, Allen Omoto) у своїй функціональній теорії зазначають, що мотивація волонтерів включає як альтруїзм, так і особистісний розвиток, соціальну інтеграцію.

Про значимість і важливість добровольчої діяльності йдеться на різних рівнях. Так, наприклад, 2011 рік був оголошений в Європейському союзі Європейським роком волонтерства, що передбачало концентрацію зусиль волонтерських організацій на пропаганді та посиленні своїх позицій, поширення ідей добровільної допомоги та гуманістичних цінностей по всьому світу, підвищення поінформованості про діяльність громадських організацій волонтерів, результати їхньої праці, подальші перспективи та можливості. Заслуги волонтерів відзначають щороку 5 грудня, починаючи з 1985 р., коли Організацією Об'єднаних Націй був заснований Міжнародний день волонтера.

Під волонтерською діяльністю, за Н. Тарасовою, слід розуміти добровільну, соціально значущу діяльність людей, незалежно від віку, раси, статі та віросповідання, спрямовану на вирішення соціальних, культурних, економічних, екологічних проблем у суспільстві, не пов'язану із отриманням прибутку. Суб'єктом волонтерської діяльності можуть бути самостійні волонтери або волонтерські команди. Об'єктом діяльності можуть стати різні категорії населення, які потребують допомоги, некомерційні організації, масові заходи та акції, а також соціальні проблеми та екологічні ризики [3].

Волонтерство, в сучасному розумінні, – це не хаотична й спонтанна допомога іншим, а особлива система соціально-трудових відносин, яка використовує механізми нематеріального стимулювання працівників. Фундаментальними елементами волонтерства називають свободу волі – бажання людей присвятити свій час діяльності без примусу та з урахуванням обмеженої винагороди. В роботах зарубіжних вчених волонтерство розглядається скоріше як форма зайнятості, доважок до оплачуваної роботи, проведення дозвілля і навіть розвага.

Основним нормативно-правовим актом, що регулює волонтерську діяльність в Україні, є Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. Цей закон визначає правові засади організації та провадження волонтерської діяльності, її принципи, форми, суб'єктів і державну підтримку волонтерських ініціатив. Згідно із законодавством, основними принципами волонтерської діяльності є:

- добровільність і безоплатність;
- законність і відкритість;
- рівність прав і можливостей;
- недискримінація та гуманізм.

До суб'єктів волонтерської діяльності належать фізичні особи (волонтери) та організації, що координують їхню роботу. Волонтерська діяльність може здійснюватися як у межах зареєстрованих громадських і благодійних організацій, так і на індивідуальній основі. Значні зміни до законодавства були внесені після 2014 року, коли волонтерський рух став одним із ключових факторів підтримки Збройних сил України та внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, було уточнено питання соціального захисту волонтерів, можливість їхнього страхування, компенсації витрат на виконання певних завдань.

Принципи волонтерської діяльності

- добровільність
та безоплатність;

- законність та
відкритість;

-рівність прав та
можливостей;

-недискримінація
та гуманізм.

Рис. 1.1 Принципи волонтерської діяльності [5]

Крім спеціального закону, волонтерська діяльність регулюється також іншими нормативними актами, зокрема:

- Цивільним кодексом України, який визначає договірні аспекти надання волонтерських послуг;
- Кодексом законів про працю України, який містить норми щодо волонтерства як можливого виду зайнятості;
- Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», який регламентує взаємодію волонтерів із благодійними фондами [27].

Законодавство у сфері волонтерської діяльності включає Конституцію України, закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інші нормативно-правові акти. Початком волонтерства вважається 1992 рік, коли була створена служба «Телефон довіри», в якій працювали виключно волонтери. Згодом з'явилися організації, які реалізують різні соціальні програми допомоги важкохворим, багатодітним сім'ям, самотнім людям похилого віку та людям з інвалідністю. Активно розвивається напрямок протидії поширенню СНІДу та допомоги споживачам наркотиків [30].

Одним із перших нормативно-правових актів, що засвідчують важливість волонтерства, стало Розпорядження Президента України від 22 березня 2001 р. №67/2001-рп «Про проведення у 2001 році в Україні Міжнародного року волонтера», в якому органи влади, державні установи були зобов'язані надавати підтримку громадським організаціям [31].

Роль волонтерства в соціальній сфері визнана на державному рівні та закріплена в окремих законодавчих документах. Закон України «Про соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю», прийнятий 21 червня 2001 року, визначає поняття волонтерського руху, розуміючи під ним добровільну, благодійну, неприбуткову та ініціативну діяльність соціального значення. Крім того, визначено основні напрями національної політики в сфері соціальної роботи з дітьми та підлітками, серед яких сприяння розвитку та підтримка волонтерського руху [33].

Законом України «Про соціальні послуги», ухваленим 19 червня 2003 року, визначено, що волонтери – це особи, які на добровільних засадах займаються благодійною, неприбутковою та активною діяльністю суспільно корисного характеру.

В Україні волонтерство офіційно визнано постановою Кабінету Міністрів від 10 грудня 2003 р. № 1895 «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг». Постанова встановлює принципи та напрями волонтерської діяльності, в тому числі у сфері надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах (інвалідність, часткова втрата працездатності за віком або за станом здоров'я, відсутність житла чи роботи, наслідки стихійного лиха, катастрофи, природні потреби тощо) та інші [29].

На волонтерів покладаються обов'язки, які також регулюються Законом України «Про волонтерство», серед яких: сумлінно та своєчасно виконувати обов'язки, пов'язані з волонтерською діяльністю; у випадках, передбачених законодавством, проходити медичний огляд.

Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» передбачено, що іноземці та особи без громадянства, які прибувають в Україну, здійснюють культурну, наукову та освітню діяльність на підставах і в порядку, передбачених міжнародними або спеціальними договорами України. Після анексії Криму та початку війни на Донбасі в Україні відбулася масштабна мобілізація нації, включаючи підйом волонтерства на найвищий рівень розвитку. Багато волонтерів займалися підготовкою та наданням медичної допомоги, в тому числі під час бойових дій на передовій. Інші групи волонтерів займалися збором гуманітарної допомоги для жителів зони конфлікту та внутрішньо переміщених осіб. Ці волонтери організовували збори грошей, продуктів харчування, одягу та інших необхідних речей, які потім доставлялися до місць, де їх найбільше потребували.

30 січня 2014 року Міністерство фінансів України затвердило наказ «Про затвердження Порядку створення та ведення реєстру добровольців антитерористичної операції». Згаданим наказом запроваджений Реєстр волонтерів АТО, до якого вносяться відомості про волонтерів АТО [9].

Важливо також розрізнити поняття «волонтерство», «волонтерська діяльність», «благодійна діяльність», «волонтерський рух» і «волонтерська організація». Волонтерство є загальним поняттям, що включає всі форми безкорисливої допомоги, незалежно від того, чи має ця діяльність певну організаційну структуру чи ні. Волонтерська діяльність, своєю чергою, це конкретні дії волонтера, спрямовані на виконання певних завдань, як-от організація допомоги нужденним, участь у заходах на підтримку екології чи культури. Благодійна діяльність є більш вузьким поняттям і, на відміну від волонтерства, часто пов'язана з наданням фінансової або матеріальної допомоги без активної участі людини в процесі. Волонтерський рух – це організовані зусилля громадськості, спрямовані на допомогу іншим, у тому числі через соціальні ініціативи, культурні та освітні проекти. В Україні волонтерський рух активно розвивається з початку 2014 року, особливо у зв'язку з війною на Сході країни, де волонтери відіграли вирішальну роль у підтримці Збройних сил України та цивільного населення [6].

Правове регулювання волонтерства в Україні передбачає, що волонтери мають певні права, серед яких право на вибір діяльності, на отримання необхідної інформації від організації, з якою вони співпрацюють, та право на компенсацію витрат, що виникають під час виконання їхніх обов'язків. Водночас волонтери мають обов'язки, серед яких виконання завдань відповідно до законодавства та морально-етичних норм, дотримання етичних принципів і стандартів у своїй діяльності, а також недопущення шкоди інтересам тих, кому надається допомога.

Волонтерство є важливою складовою громадянського суспільства, що спонукає громадян брати активну участь у вирішенні соціальних проблем,

сприяє розвитку громадянської відповідальності та соціальної взаємодії. Волонтери забезпечують швидку й ефективну допомогу в кризових ситуаціях, сприяють підтримці нужденних і розвитку місцевих громад. З огляду на це, волонтерська діяльність є важливим інструментом не тільки для надання допомоги, але й для соціальної інтеграції та розвитку суспільства в цілому.

1.2 Основні напрями волонтерської діяльності

Волонтерська діяльність є поширеним явищем як в Україні, так і в міжнародній спільноті. Вона базується на добровільному та безоплатному наданні допомоги тим, хто цього потребує. Волонтерство є важливим елементом соціального розвитку та має значний вплив на формування громадянського суспільства. В міжнародному контексті волонтерство часто спрямоване на глобальні проблеми, такі як допомога під час природних катастроф, підтримка біженців, зменшення наслідків збройних конфліктів і сприяння сталому розвитку. В Україні волонтерська діяльність здебільшого зосереджена на локальних ініціативах, які допомагають вирішувати проблеми місцевих громад [14].

Залежно від мети та напрямку діяльності, можна виокремити кілька основних видів волонтерства:

- Соціальне волонтерство – допомога людям у складних життєвих обставинах, включаючи підтримку безпритульних, хворих, осіб з інвалідністю, ветеранів та інших соціально вразливих груп населення.
- Освітнє волонтерство – надання допомоги навчальним закладам, студентам і науковим дослідникам через стипендії, підтримку наукових проєктів, створення навчальних програм.

- Медичне волонтерство – підтримка медичних закладів, постачання обладнання та ліків, а також надання медичної допомоги хворим.
- Екологічне волонтерство – діяльність, спрямована на захист довкілля, збереження природних ресурсів, боротьбу з екологічними загрозами.
- Релігійне волонтерство – допомога релігійним громадам, монастирям, церквам, організація релігійних заходів і соціальних ініціатив.
- Культурне волонтерство – підтримка музеїв, театрів, бібліотек, збереження культурної спадщини та розвиток мистецтва.
- Гуманітарне волонтерство – надання допомоги постраждалим від воєнних конфліктів, природних катастроф, біженцям і нужденним країнам.
- Спортивне волонтерство – підтримка спортивних заходів, організація змагань, розвиток спортивної інфраструктури.
- Волонтерство в науці – підтримка наукових досліджень та інновацій, сприяння розвитку технологій.
- Віртуальне волонтерство – надання допомоги через Інтернет, створення контенту, переклади, онлайн-консультації.
- Волонтерство на основі навичок – використання професійних знань і досвіду для допомоги іншим (юридичні консультації, медична допомога, фінансові поради).

Перспективи розвитку волонтерства включають створення сприятливого правового середовища, вдосконалення механізмів державної підтримки, розширення міжнародного співробітництва та розвиток цифрових платформ для координації волонтерських ініціатив. Волонтерська діяльність є важливим соціальним феноменом, що сприяє розвитку громадянського суспільства та вирішенню соціальних, екологічних і гуманітарних проблем. В Україні волонтерство набуло особливого значення, особливо в умовах

війни, коли волонтери відіграють ключову роль у підтримці військових, переселенців та інших вразливих груп населення. Вдосконалення правового регулювання та підвищення рівня громадської активності сприятимуть подальшому розвитку волонтерського руху в країні.

Благодійна діяльність відіграє ключову роль у розвитку суспільства, сприяючи покращенню умов життя окремих осіб, соціальних груп і навколишнього середовища. Незалежно від напрямку цієї діяльності, кожен індивід може зробити свій внесок у надання допомоги, що в сукупності формує значний позитивний вплив на суспільство. Навіть незначна підтримка може стати частиною масштабної ініціативи, спрямованої на вирішення актуальних соціальних, екологічних або гуманітарних проблем. У сфері благодійності функціонує широкий спектр організацій, діяльність яких спрямована на залучення ресурсів та їхнє цільове використання відповідно до визначеної місії та пріоритетів. Підтримка благодійних ініціатив може здійснюватися шляхом фінансових пожертв, участі у волонтерській діяльності, організації добродійних заходів, популяризації діяльності благодійних фондів і залучення до них нових учасників.

Однак перед тим як здійснювати пожертви або приєднуватися до волонтерської діяльності, доцільно детально вивчити особливості функціонування обраної благодійної організації. Зокрема, важливо отримати інформацію щодо механізмів розподілу зібраних коштів і напрямів їх використання. Оскільки не всі благодійні структури працюють ефективно та прозоро, необхідно переконатися, що фінансові та матеріальні ресурси будуть спрямовані безпосередньо на реалізацію заявлених програм і допомогу нужденним. Варто також підкреслити, що благодійність не обмежується лише фінансовою підтримкою. Волонтерська діяльність є однією з найважливіших складових благодійності, оскільки передбачає безпосередню участь у реалізації соціально значущих ініціатив. Волонтерство може передбачати допомогу в організації та проведенні

благодійних заходів, збір і розподіл гуманітарної допомоги, догляд за безпритульними тваринами, екологічні акції та інші види суспільно корисної діяльності.

Медичне волонтерство охоплює різні аспекти допомоги в сфері охорони здоров'я, такі як:

- Донорство крові та популяризація здорового способу життя.
- Підтримка пацієнтів у лікарнях, догляд за важкохворими.
- Робота у мобільних медичних пунктах у кризових зонах.

Екологічне волонтерство. Збереження довкілля є ще одним важливим напрямом волонтерської діяльності. Серед основних ініціатив:

- Прибирання парків, лісів, берегів річок і морів.
- Висадка дерев, догляд за рослинністю.
- Проведення просвітницьких кампаній щодо сортування відходів, зменшення забруднення довкілля.

Під час природних катастроф, військових конфліктів і пандемій волонтери допомагають у таких сферах:

- Евакуація постраждалих та надання першої допомоги.
- Забезпечення їжею, одягом і житлом людей, що втратили домівки.
- Надання психологічної допомоги постраждалим та їхнім родинам.

Волонтерська діяльність відіграє значну роль у розв'язанні соціальних, економічних, екологічних і гуманітарних проблем. Її розвиток сприяє формуванню активного громадянського суспільства, покращенню якості життя та зміцненню соціальної згуртованості. Заохочення волонтерства на державному та міжнародному рівнях є важливим кроком до створення більш гуманного та відповідального суспільства. Таким чином, благодійність є важливим компонентом соціальної відповідальності, що сприяє вирішенню нагальних суспільних проблем і розвитку різних сфер життя. Незалежно від обраного напрямку благодійної діяльності, кожен має можливість зробити свій

внесок у покращення якості життя та створення сприятливого соціального середовища.

Висновки до розділу 1

Отже, аналіз поняття волонтерства показав, що воно є невід'ємною складовою громадянського суспільства та сприяє вирішенню важливих соціальних, гуманітарних та екологічних проблем. Волонтерська діяльність характеризується безкорисливістю, добровільністю та спрямованістю на підтримку суспільного добробуту. Вона може здійснюватися як на індивідуальному рівні, так і через організовані волонтерські рухи. Дослідження правового регулювання волонтерської діяльності в Україні свідчить про існування належної нормативно-правової бази. Основним документом у цій сфері є Закон України «Про волонтерську діяльність», який визначає правовий статус волонтерів, їхні права та обов'язки, а також порядок взаємодії волонтерських організацій із державними установами. Крім того, міжнародні акти та стандарти сприяють гармонізації українського законодавства з європейськими та світовими практиками.

Окреслено основні напрями волонтерської діяльності, серед яких соціальна підтримка та гуманітарна допомога, освітня та культурна діяльність, медичне волонтерство, екологічні ініціативи, а також волонтерство в умовах кризових ситуацій. Кожен із цих напрямів відіграє важливу роль у розвитку суспільства та забезпеченні допомоги тим, хто її потребує. Таким чином, волонтерська діяльність в Україні є багатовимірним явищем, яке має важливе соціальне значення. Її подальший розвиток потребує вдосконалення правових механізмів, розширення державної підтримки та підвищення рівня громадської активності.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДОПОМОГИ ЗСУ

2.1 Розвиток волонтерського руху в Україні після 2014 року

Волонтерство розглядається як безкорислива, добровільна діяльність, що має суспільно важливе значення і спрямована на задоволення потреб окремих осіб чи груп, які потребують допомоги. З точки зору соціальної значущості, волонтерство є одним із ключових проявів громадянської активності, що відображає рівень згуртованості суспільства та готовність його членів до самостійного вирішення актуальних проблем. У контексті історичного розвитку українського суспільства волонтерство має глибоке коріння, яке бере свій початок у традиціях спільної допомоги й добродійності.

В давні часи в українській спільноті існували форми колективної допомоги, такі як братчина, складчина, що були проявами спільної праці та підтримки у вирішенні господарських, соціальних і навіть оборонних потреб громади. Згодом, у період Київської Русі та в добу козацтва, набули поширення форми меценатства та благодійності, коли як окремі особи, так і релігійні та світські організації надавали підтримку в галузях освіти, охорони здоров'я, соціального захисту малозабезпечених верств населення. Зокрема, це проявлялося в створенні шкіл, шпиталів, притулків і безкоштовних їдалень, що функціонували за кошти добродійників.

Із розвитком суспільства добродійна діяльність еволюціонувала, і з XIX століття в Україні формується волонтерство як окрема форма благодійності, що характеризується безоплатним наданням послуг чи виконанням робіт на користь потребуючих. Відтоді волонтерська активність почала набирати організованого характеру, проте до початку XXI століття залишалася відносно обмеженою за масштабами. Особливо слабо волонтерський рух був представлений у період до 2014 року. За даними рейтингу World Giving Index, у 2010 році Україна посідала лише 150 місце

серед країн світу за рівнем залученості населення до волонтерської діяльності. Лише 5% населення були залучені до волонтерської діяльності.

Ситуація кардинально змінилася після Революції Гідності 2013–2014 років та початку збройного конфлікту на сході України. В цей період українське суспільство мобілізувалося навколо ідеї допомоги як учасникам революційних подій, так і військовим, які брали участь в антитерористичній операції, пораненим, а також мирному населенню, що постраждало внаслідок воєнних дій. У результаті активізувався не лише індивідуальний волонтерський рух, а й утворилася ціла мережа громадських організацій, які взяли на себе відповідальність за забезпечення армії та постраждалих необхідними продуктами, медикаментами, спорядженням тощо. Цей період став справжнім проривом у розвитку волонтерства в Україні, змінивши ставлення суспільства до цього явища.

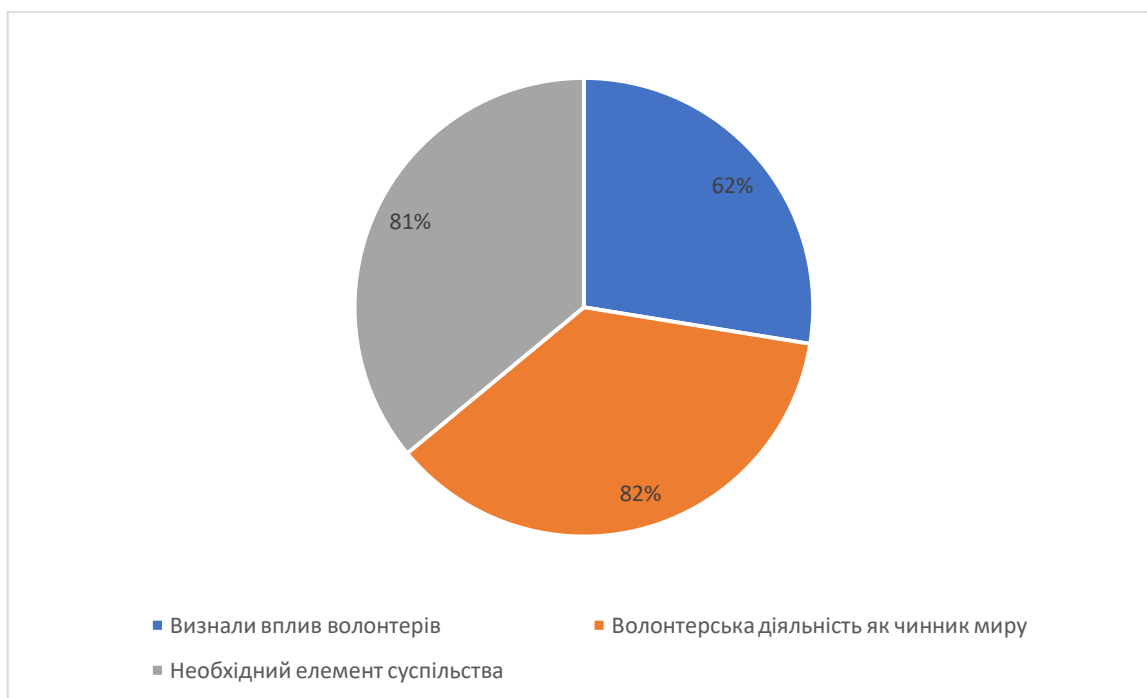

Рис. 2.1 Результати опитування «Волонтери ООН»: які з тверджень, на вашу думку, найточніше характеризують волонтерську діяльність, % [13]

Значення волонтерства в контексті суспільних трансформацій підтверджується результатами соціологічних досліджень. Так, у листопаді 2014 року Представництво ООН в Україні, спільно з Програмою «Волонтери

ООН», провело загальнонаціональне опитування, яке показало, що 62% українців визнавали суттєвий вплив волонтерів на політичні зміни, а 85% вважали волонтерську діяльність чинником зміцнення миру. Більшість респондентів (81%) переконані, що волонтерський рух є необхідним елементом громадянського суспільства. При цьому майже чверть опитаних (23%) мали власний досвід волонтерської діяльності, з них 9% розпочали таку діяльність саме у 2014 році. Основним напрямом волонтерської допомоги у цей період стала підтримка української армії та поранених – цим займалися 70% волонтерів. Загалом 74% громадян зазначили, що хоча б раз у житті жертвували кошти на благодійні цілі, з них 25% розпочали таку діяльність упродовж 2014 року.

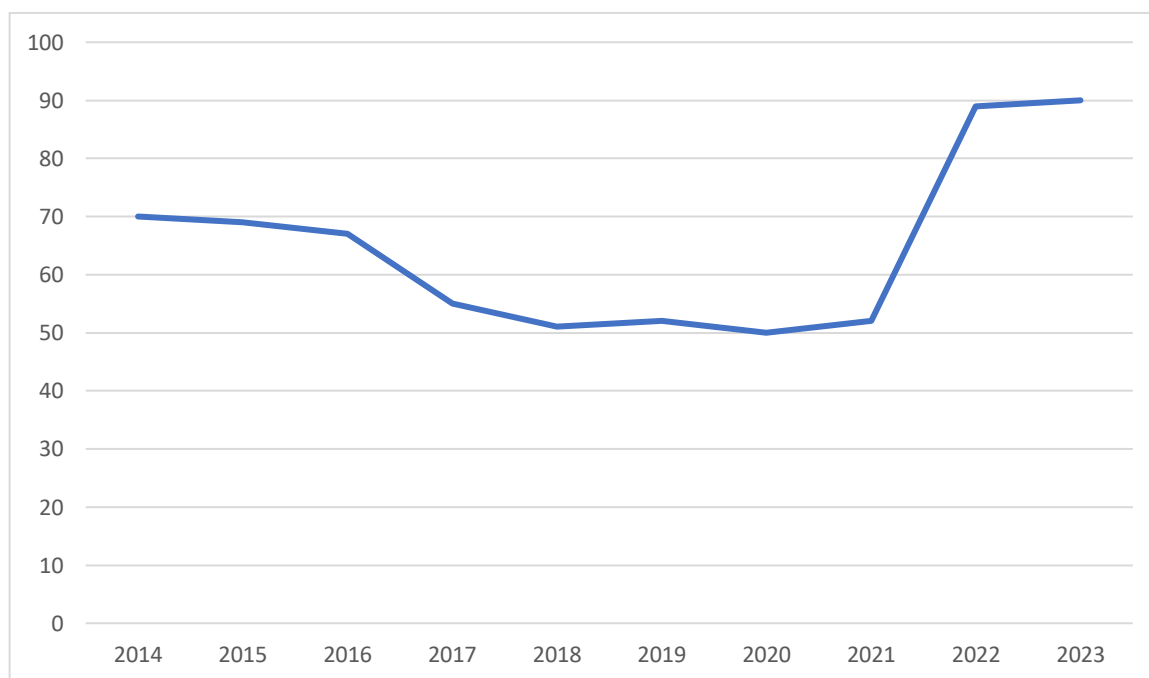

Рис. 2.2 Підтримка української армії та поранених волонтерами 2014–2023 рр. [26]

На графіку показано обсяг підтримки української армії та поранених волонтерами в 2014–2023 роках. Дані наведені в грошовому вираженні, в мільйонах гривень. Підтримка включала закупівлю амуніції, медикаментів, техніки, засобів зв'язку, транспорту та іншого необхідного для армії й постраждалих. Активізація волонтерського руху знайшла відображення і в

динаміці міжнародного рейтингу World Giving Index, за яким Україна піднялася зі 103 місця в 2014 році до 89-го у 2015 році. Цей рейтинг складається на основі трьох основних показників: частки людей, які допомагали незнайомцям, здійснювали благодійні пожертвування та брали участь у волонтерській діяльності. Проте в 2016 році рейтинг країни знову опустився до 105 місця, що було зумовлено зменшенням кількості волонтерів і випадків надання допомоги незнайомим людям. Незважаючи на це, загальні суми грошових пожертв зросли. В 2019 році, згідно із даними десятого видання Всесвітнього рейтингу благодійності CAF, яке охоплювало період з 2009 до 2018 року, Україна зпосідала 101 позицію.

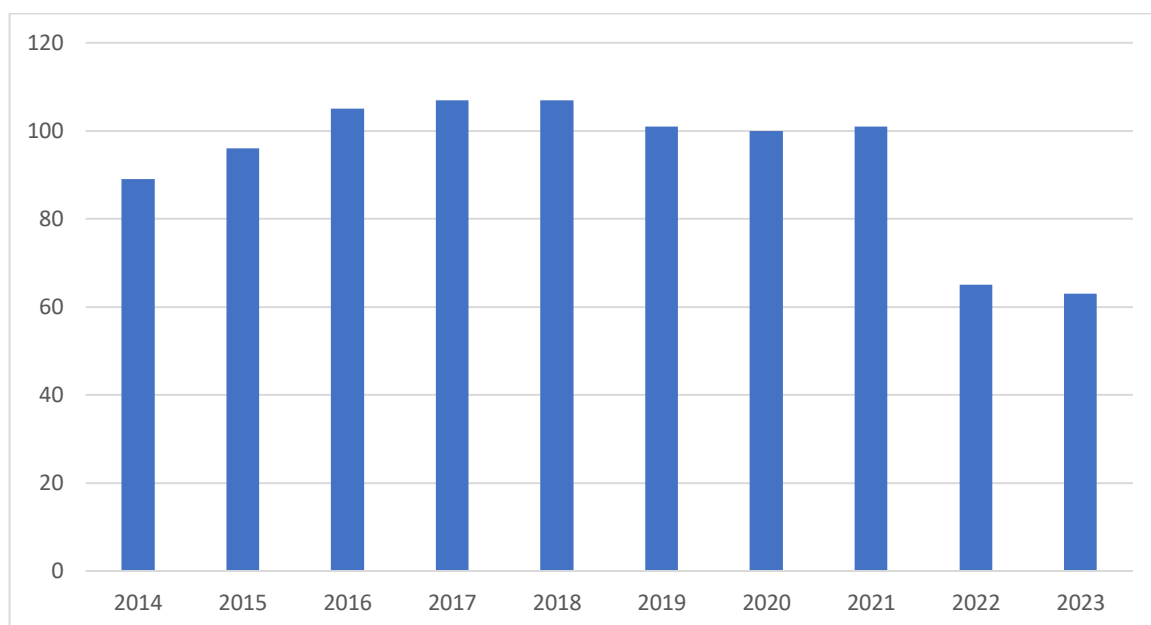

Рис. 2.3 Місце України в міжнародному рейтингу World Giving Index 2014–2023 рр. [29]

За даними соціологічних опитувань, зокрема досліджень Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Центру Разумкова, пік участі громадян у благодійності припав на 2015 рік – 47% респондентів надавали матеріальну чи фінансову допомогу, зокрема українській армії, вимушеним переселенцям, постраждалим у зоні конфлікту, пораненим, малозабезпеченим та благодійним організаціям. Проте в наступні роки спостерігалось поступове зменшення цієї активності: 42% у 2016 році, 41% –

у 2017, 38,5% – у 2018, і лише 20,9% – у 2020 році. Водночас дослідження 2020 року засвідчило, що 37% українців готові жертвувати кошти на цілі, які вважають важливими. Це свідчить про певну стабілізацію й навіть формалізацію волонтерської активності як частини громадянської культури.

Слід зазначити, що, хоча рівень залучення до благодійної діяльності в 2020 році був нижчим, ніж у період після Революції Гідності, він залишався значно вищим, ніж до 2013 року. Крім того, спостерігалася позитивна динаміка зростання середнього розміру пожертв: у 2017 році домінували суми від 50 до 300 гривень, а в 2018 році – від 50 до 500 гривень. Сучасний волонтерський рух в Україні є не лише проявом традицій громадської солідарності, а й важливим інструментом соціальної стабільності та розвитку громадянського суспільства [37]. Його активізація в період національних викликів і загроз довела високу мобілізаційну здатність українського суспільства та готовність громадян до активної участі у вирішенні критичних проблем держави та соціуму загалом [38].

Крім того, згідно з результатами соціологічного опитування, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова у квітні 2017 року, серед усіх державних і громадських інституцій найбільшу довіру населення викликали волонтерські організації – їм довіряли 66% респондентів. На другому місці опинилася церква (63,3%), далі йшли Збройні сили України (55,9%) і Національна гвардія України (49%) [15]. Аналогічне дослідження, яке проводилось з 21 до 26 березня 2019 року, підтвердило високий рівень довіри громадян до волонтерських організацій – 68% опитаних висловили їм довіру. Також високий рівень довіри отримали церква (61%), Збройні сили України (61%), Державна служба з надзвичайних ситуацій (57%), добровольчі батальйони (56%), Державна прикордонна служба (52%), Національна гвардія (49%), українські засоби масової інформації (47%) і громадські організації (46%) [16].

Опитування, проведене в липні 2020 року, показало незначне зниження рівня довіри до волонтерських організацій. На той час громадяни найчастіше висловлювали довіру Збройним силам України (65%), церкві (63%), волонтерським організаціям (63%), Державній службі з надзвичайних ситуацій (53%), добровольчим батальйонам (53%), Державній прикордонній службі (52%), українським ЗМІ (50%), Нацгвардії (49%) і громадським організаціям (47%). Інші державні структури здебільшого отримували більше негативних оцінок, ніж позитивних [17]. Таким чином, попри певне зниження рівня довіри, волонтерські організації стабільно залишаються серед найавторитетніших інституцій у свідомості громадян України. Підтвердженням важливості волонтерської діяльності на державному рівні стало видання низки нормативно-правових актів.

Таблиця 2.1

Розподіл витрат на благодійну допомогу в Україні (2019–2024 рр.) [8]

Рік	Сфера	Відсоток	Сума (грн.)
2019	Соціальний захист	58,7%	427 016 179
	Охорона здоров'я	14,9%	108 169 139
	Економічний розвиток	8,3%	60 540 814
	Допомога армії	6,9%	50 139 998
2020	Охорона здоров'я	57,2%	863 705 137
	Соціальний захист	30,6%	462 420 486
2021	Охорона здоров'я	69,2%	1 705 232 216
	Соціальний захист	24,1%	595 146 448
2022	Охорона здоров'я	57,5%	1 046 414 464
	Соціальний захист	33,8%	615 659 342
2023	Соціальний захист	48,5%	370 802 848
	Охорона здоров'я	23,1%	176 612 820
	Економічний розвиток	11,2%	85 718 084

	Інше	10,4%	79 427 647
2024	Соціальний захист	46,1%	368 845 211
	Охорона здоров'я	26,4%	211 205 134
	Економічний розвиток	12,1%	96 835 076
	Інше	16,4%	131 261 904

Отже, за результатами досліджень волонтерські організації стабільно посідають провідні позиції за рівнем довіри серед громадян України, що свідчить про високу оцінку їхньої діяльності в умовах соціальних і політичних викликів [20].

2.2 Форми та напрями допомоги Збройним силам України

Волонтерська допомога ґрунтується на принципах солідарності, самоорганізації та довіри. Вона функціонує через налагоджені мережі збору ресурсів, транспортування допомоги та забезпечення потреб конкретних підрозділів. Волонтери збирають кошти шляхом благодійних внесків, краудфандингових кампаній, організації благодійних заходів. На ці кошти закупають амуніцію, бронежилети, каски, дрони, транспортні засоби, тепловізори, медикаменти, продукти харчування, засоби гігієни та інші товари першої необхідності. Важливою є також організація логістики – доставка допомоги безпосередньо на фронт або до місць дислокації військових частин. Окрім матеріальної підтримки, волонтери надають моральну підтримку військовим – через особисті листи, символічні подарунки, організацію відпочинку та реабілітації.

Державна допомога включає фінансування оборонного сектора з державного бюджету, постачання озброєння, техніки, палива, харчів та інших ресурсів. Сюди ж належить міжнародна допомога, яка надходить як від урядів

інших країн, так і від міжнародних організацій, у вигляді зброї, техніки, гуманітарних вантажів, фінансової підтримки.

Важливим напрямом є також участь бізнесу. Українські та міжнародні компанії надають фінансові внески, постачають обладнання, техніку, інструменти, організовують безкоштовні послуги для військових та їхніх сімей. Бізнес також активно бере участь у виробництві необхідної продукції для армії – від одягу та взуття до засобів захисту.

Вивчення системи допомоги ЗСУ можливе за допомогою кількісних і якісних методів. Кількісні методи дають змогу оцінити масштаби допомоги – обсяги зібраних коштів, кількість наданих товарів, число учасників волонтерських ініціатив. Якісні методи допомагають зрозуміти, як допомога впливає на бойовий дух військових, як формується громадська думка, як сприймаються волонтерські ініціативи в суспільстві. Соціологи та психологи використовують глибинні інтерв'ю, фокус-групи, опитування для дослідження мотивації волонтерів, задоволення військових наданою допомогою, а також для аналізу проблемних зон у системі постачання. Порівняльний аналіз дає змогу оцінити ефективність української моделі підтримки армії на тлі досвіду інших країн. Ця допомога є не лише матеріальною основою обороноздатності, а й важливим чинником моральної підтримки військових та всього суспільства.

Висновки до розділу 2

Отже, аналіз розвитку волонтерського руху в Україні після 2014 року дозволяє зробити висновок, що надання допомоги Збройним силам України перетворилося на його пріоритетний напрям і набуло системного характеру. Революція Гідності та початок збройної агресії з боку Російської Федерації стали потужними каталізаторами активізації громадянського суспільства, яке мобілізувало свої ресурси на підтримку військових і постраждалих від

бойових дій. Саме в цей період волонтерський рух трансформувався з переважно гуманітарного в потужний оборонний ресурс, здатний ефективно реагувати на виклики воєнного часу.

З 2014 року в Україні спостерігається якісне зростання рівня організованості волонтерських ініціатив. Якщо на початковому етапі допомога ЗСУ мала стихійний та локальний характер, то згодом вона стала більш спеціалізованою та професійною. Було створено потужні волонтерські фонди та громадські організації, такі як фонд «Повернись живим», фонд Сергія Притули, ГО «Справа громад», які забезпечують системне постачання армії необхідним спорядженням, технікою, амуніцією, медичними засобами, а також сприяють технічній модернізації ЗСУ через закупівлю високотехнологічного обладнання, включно з безпілотними апаратами, приладами нічного бачення, засобами зв'язку та розвідки. Форми допомоги армії з боку волонтерів надзвичайно різноманітні: від збору коштів на конкретні потреби до безпосереднього виготовлення спорядження, організації логістики, ремонту техніки та інформаційної підтримки. Значний обсяг фінансової допомоги, що надається як окремими громадянами, так і великими благодійниками та бізнес-структурами, свідчить про усвідомлення суспільством важливості підтримки ЗСУ. Зокрема, за період 2022–2023 років три найбільші українські благодійники – компанія SCM Ріната Ахметова, фонди Віктора Пінчука та Фонд Петра Порошенка – надали допомогу на суму понад 17 млрд грн, що значно підвищило обороноздатність країни.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДОПОМОГИ ЗСУ НА ОСНОВІ ЕМПІРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1 Дослідження ефективності волонтерської допомоги

В умовах повномасштабної війни волонтерська допомога набула системного характеру й стала вагомим елементом підтримки Збройних сил України (ЗСУ). Для оцінки ефективності цієї допомоги було проведено емпіричне дослідження, що охоплювало аналіз діяльності провідних волонтерських фондів, обсягів благодійних внесків, основних форм підтримки армії, а також даних соціологічних опитувань щодо сприйняття волонтерства серед громадян.

Емпіричне дослідження ефективності волонтерської допомоги базується на аналізі статистичних даних, зібраних найбільшими українськими волонтерськими фондами, результатах соціологічних опитувань, а також на даних щодо обсягів фінансових надходжень і напрямів витрат. У дослідженні було використано кількісні та якісні методи: порівняльний аналіз обсягів допомоги, рівня залучення населення до волонтерства, оцінки результативності допомоги за критеріями своєчасності, повноти та відповідності потребам фронту.

Волонтерська підтримка Збройних сил України (ЗСУ) є невід'ємною складовою зміцнення обороноздатності країни. Найбільші благодійні фонди, такі як «Повернись живим», Фонд Сергія Притули та ГО «Справа громад», відіграють ключову роль у забезпеченні військових необхідними ресурсами. Заснований у 2014 році, фонд «Повернись живим» спеціалізується на наданні професійної допомоги армії. Основні напрями діяльності включають постачання тепловізорів, приладів нічного бачення, безпілотних літальних апаратів та іншого обладнання, що підвищує ефективність військових операцій. За даними фонду, станом на 2024 рік

було зібрано 12 мільярдів гривень на підтримку Сил оборони України [24]. Зареєстрований у липні 2020 року, Фонд Сергія Притули швидко став однією з провідних благодійних організацій, що підтримують ЗСУ. Фонд займається закупівлею та постачанням автомобілів, безпілотників, тепловізорів, рацій, екіпірування та медикаментів. У 2022 році фонд організував проєкт «Пекельні тачки», метою якого було забезпечення військових транспортними засобами. Крім того, у серпні 2022 року фонд орендував супутник компанії ICEYE для української розвідки за 600 мільйонів гривень. Громадська організація «Справа громад» активно підтримує ЗСУ через різноманітні проєкти, спрямовані на підвищення обороноздатності країни. Організація займається збором коштів на потреби армії, закупівлею обладнання й техніки, а також реалізує ініціативи, спрямовані на підвищення боєздатності військових підрозділів.

Діяльність зазначених фондів демонструє ефективність громадянського суспільства в підтримці ЗСУ. Завдяки прозорості та звітності, ці організації здобули довіру громадян, що сприяє постійному надходженню пожертв. Залучення сучасних технологій, таких як безпілотники та супутникові дані, підвищує ефективність військових операцій. Однак фонди стикаються з інформаційними атаками та спробами дискредитації, що вимагає посилення комунікаційних стратегій для збереження довіри суспільства.

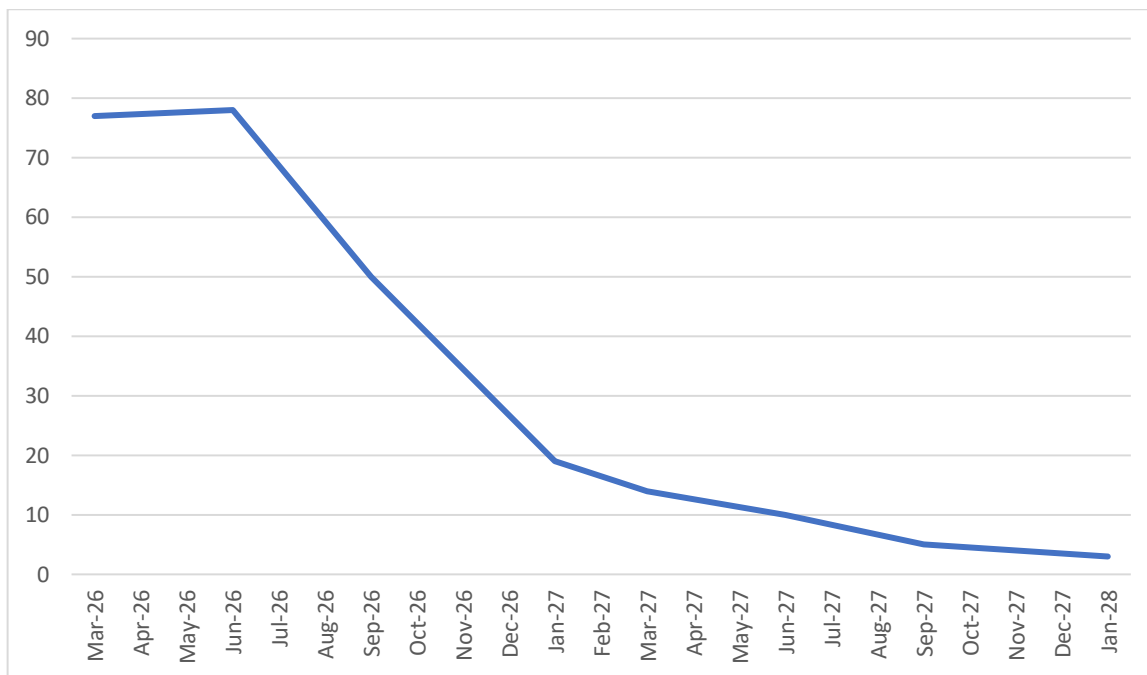

Рис. 3.1 Донати в Монобанк березень 2022–січень 2024, грн. [39]

За даними Монобанк, за перші 1000 днів війни майже 10,5 мільйонів користувачів здійснили пожертви на суму близько 77 мільярдів гривень. Однак у 2024 році деякі благодійні організації відзначили зниження добровільних внесків. Наприклад, фонд «Повернись живим» у 2024 році зібрав близько 3,6 мільярдів гривень, тоді як у 2023 році ця сума становила 5,7 мільярдів гривень. Це зниження може бути обумовлене погіршенням фінансового стану громадян і зростанням рівня бідності, який, за даними Світового банку, зріс до 29% населення.

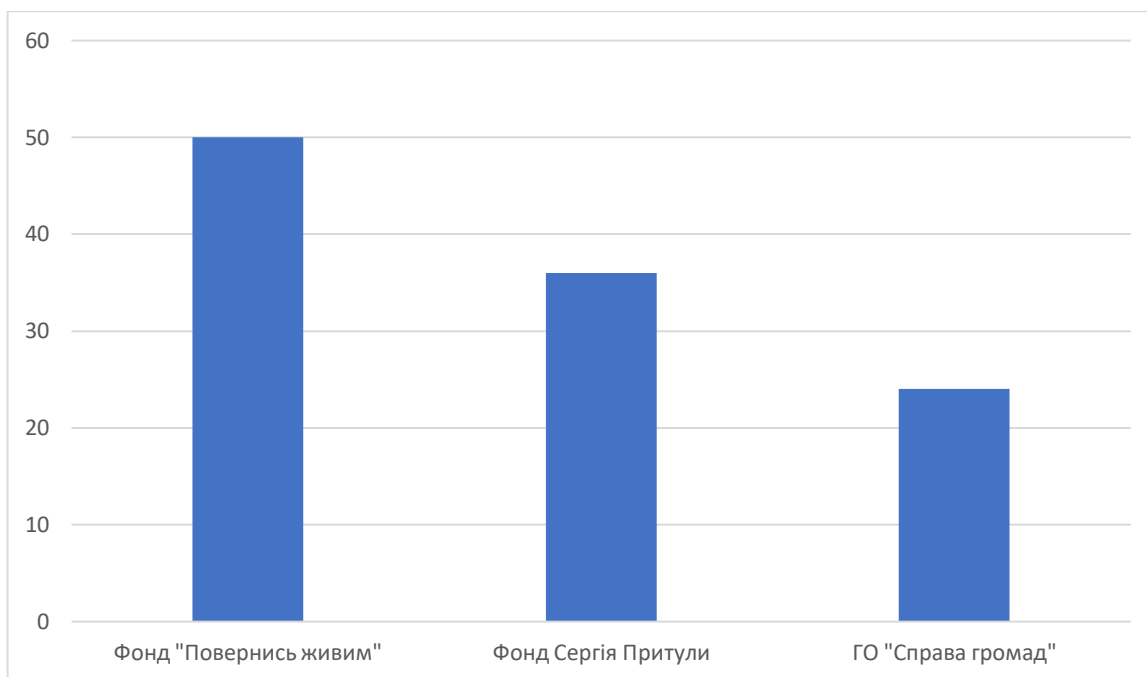

Рис. 3.2 Перераховані кошти найбільших волонтерських фондів України, що підтримують Збройні Сили України (ЗСУ), за 2023 р., грн. [32]

У 2023 році в Україні спостерігалася активна участь організацій громадянського суспільства (ОГС) у вирішенні актуальних соціальних проблем і реагуванні на ключові виклики, зумовлені збройною агресією Російської Федерації. Згідно з результатами соціологічних досліджень, понад 52% територіальних громад, що розробляли плани відновлення, залучали до цього процесу представників ОГС або громадських активістів. Це свідчить про зростання ролі громадянського суспільства у формуванні стратегічних рішень на місцевому рівні.

Станом на грудень 2023 року, в Україні офіційно зареєстровано 208 385 неприбуткових організацій, з яких близько 10% становили благодійні фонди, а 27,6% – громадські об'єднання. У Реєстрі волонтерів України на цей період перебувало майже 7 тисяч осіб [10]. За період 2021–2023 років кількість благодійних організацій збільшилася на 43%, що зумовлено потребою в мобілізації додаткових ресурсів для подолання гуманітарної кризи та надання підтримки Збройним силам України (ЗСУ) [11]. Також зафіксовано зростання

кількості громадських організацій та об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) – на 6,1% та 5,4% відповідно.

Дослідження, проведене МБО «Фонд Східна Європа» спільно з компанією «4Service», засвідчило, що після 24 лютого 2022 року лише 17% громадських організацій отримували міжнародну допомогу, тоді як 83% респондентів повідомили про відсутність такого фінансування [12]. Основні напрями використання залучених ресурсів включали підтримку соціально вразливих категорій населення, інтеграцію внутрішньо переміщених осіб (ВПО), сприяння соціальній згуртованості, а також реалізацію освітніх і просвітницьких програм.

У 2023 році основними джерелами фінансування діяльності ОГС залишалися приватні пожертви, членські та благодійні внески – на ці джерела спиралися дві третини організацій. Міжнародні гранти становили 22% фінансування, тоді як 18% ОГС отримували дохід від власної економічної діяльності. Варто зазначити, що частка організацій, які отримували державне чи місцеве фінансування, зростає: у 2023 році вона сягнула 7,9% порівняно з 5,6% у 2022 році [36].

Підтримка Збройних сил України (ЗСУ) в умовах повномасштабної війни значною мірою здійснюється не лише завдяки державному фінансуванню та активності громадянського суспільства, а й завдяки значним пожертвам з боку великого бізнесу. В 2022–2023 роках українські підприємці демонстрували високий рівень соціальної відповідальності, спрямовуючи значні ресурси на потреби армії та гуманітарну допомогу постраждалим. Згідно з аналітичними даними, зібраними виданням NV Бізнес, найбільші благодійні внески серед українських бізнесменів здійснили Рінат Ахметов, Віктор Пінчук та Петро Порошенко, які очолили список найбільших меценатів. Сукупна сума допомоги від компаній, що надали відкриту інформацію, сягнула близько 48 млрд. грн, що свідчить про активне залучення корпоративного сектору до вирішення національних викликів.

Таблиця 3.1

Благодійні внески 2022–2023 рр. [26]

Ім'я / Компанія	Обсяг допомоги (грн)
SCM (Рінат Ахметов)	7,6 млрд
Віктор Пінчук (фонди, проєкти)	5,77 млрд
Фонд Петра Порошенка	4 млрд
Нова Пошта	2,75 млрд
Агрокомпанія Kernel	2,038 млрд
Епіцентр	2 млрд
Усього (за оприлюдненими даними)	близько 48 млрд

Аналіз наведених даних засвідчує, що лише три найбільші благодійники – SCM, фонди Віктора Пінчука та Фонд Петра Порошенка – забезпечили понад 35% усіх задекларованих бізнесом коштів на потреби ЗСУ та гуманітарну сферу. Це свідчить про концентровану участь великого капіталу у вирішенні оборонних завдань, водночас підкреслюючи стратегічне значення їхніх внесків для підтримки національної безпеки. Зокрема, SCM Ріната Ахметова виділилася як найбільший донор – загальний обсяг допомоги компанії становив 7,6 млрд. грн, що охоплює постачання медичного обладнання, техніки, продуктів харчування та засобів захисту. Фонд Віктора Пінчука, який переказав 5,77 млрд. грн, значну увагу приділяв медичним програмам, закупівлі засобів захисту та реабілітації. Фонд Петра Порошенка зосередився на постачанні амуніції, транспорту та медичних засобів, на що було спрямовано 4 млрд. грн.

Серед великих компаній також вирізняється Нова Пошта, яка активно постачає засоби логістики та зв'язку, виділивши 2,75 млрд грн. Сільськогосподарська компанія Kernel та ритейлер Епіцентр спрямували понад 2 млрд. грн кожен, демонструючи, що благодійність охоплює різні сектори економіки.

Отже, корпоративний сектор України відіграє важливу роль у зміцненні обороноздатності держави та підтримці населення в умовах війни. Значні суми, спрямовані на потреби ЗСУ та гуманітарні проєкти, свідчать про високу соціальну відповідальність українських бізнесменів і їхнє прагнення до спільної перемоги. Публічне декларування витрат на благодійність підвищує довіру суспільства та сприяє прозорості у сфері фінансової підтримки армії [35].

У відповідь на зменшення фінансової підтримки волонтерські організації почали впроваджувати креативні підходи до збору коштів. Наприклад, у грудні 2024 року в Києві відбувся благодійний концерт-презентація альбому «Епоха», створеного у співпраці 3-ї штурмової бригади з українськими музичними гуртами. Метою заходу було зібрати 50 мільйонів гривень на придбання бронетранспортера, з яких на той момент було зібрано 9 мільйонів гривень [39].

З початку повномасштабної війни форми волонтерської допомоги еволюціонували. Окрім традиційних постачань амуніції та медикаментів, волонтери почали забезпечувати військових сучасними технологіями, такими як безпілотні літальні апарати, засоби радіоелектронної боротьби та інше високотехнологічне обладнання. Це сприяло підвищенню ефективності бойових підрозділів на фронті [34]. Період 2019–2023 років продемонстрував надзвичайну мобілізацію українського суспільства на підтримку ЗСУ. Незважаючи на економічні труднощі та зниження обсягів пожертв у 2023 році, волонтерський рух залишається важливим елементом обороноздатності країни. Адаптація волонтерських організацій до нових реалій та впровадження креативних підходів до збору коштів свідчать про їхню гнучкість і відданість спільній меті – підтримці українських захисників.

Результати емпіричного дослідження свідчать про високу ефективність волонтерської допомоги Збройним силам України. Завдяки оперативності, інноваційності та високому рівню суспільної довіри, волонтерські організації

значно зміцнили обороноздатність держави. Волонтерство в Україні стало не лише важливим соціальним явищем, але й ключовим інструментом мобілізації національних ресурсів у боротьбі за незалежність. Волонтерська допомога сприяла не лише матеріальному забезпеченню ЗСУ, а й підвищенню боєздатності підрозділів завдяки швидкому постачанню інноваційних засобів ведення війни: дронів, систем відеоспостереження, засобів електронної боротьби [19]. Це дало змогу значно посилити розвідувальні та оборонні спроможності армії, особливо у критичні періоди військових дій.

Дослідження ефективності волонтерської допомоги ЗСУ засвідчило, що волонтерський рух в Україні став ключовим елементом громадянського спротиву, мобілізуючи ресурси для забезпечення армії всім необхідним. Високий рівень фінансової та організаційної ефективності, значна довіра суспільства та здатність швидко адаптуватися до потреб фронту дозволяють стверджувати, що волонтерська допомога є стратегічним ресурсом у боротьбі України за незалежність [28].

3.2 Перспективи розвитку волонтерського руху в контексті підтримки ЗСУ

В умовах повномасштабної війни волонтерський рух в Україні став не лише проявом громадянської ініціативи, а й потужним фактором зміцнення обороноздатності держави. Надання підтримки Збройним силам України (ЗСУ) зусиллями волонтерів набуло системного, масштабного й професійного характеру. Водночас, довготривалий характер війни та трансформація соціально-економічного середовища формують нові виклики й можливості для розвитку волонтерської діяльності в найближчій перспективі [25].

Перспективи розвитку волонтерської допомоги ЗСУ значною мірою пов'язані з необхідністю подальшої інституціалізації волонтерських ініціатив. Однією з ключових тенденцій є створення об'єднань волонтерських організацій, координаційних центрів, а також впровадження єдиних стандартів роботи з військовими підрозділами. Це дозволить уникнути дублювання зусиль, забезпечити ефективний розподіл ресурсів і підвищити результативність допомоги. Зміцнення законодавчої бази щодо волонтерської діяльності також має важливе значення. Необхідне вдосконалення податкових пільг для благодійних організацій та меценатів, спрощення процедур гуманітарного постачання для ЗСУ, захист прав волонтерів у зоні бойових дій.

У найближчій перспективі важливим напрямом розвитку волонтерського руху стане активне впровадження цифрових технологій. Це охоплює як автоматизацію збору коштів і звітності, так і використання платформ для моніторингу потреб ЗСУ в режимі реального часу. Крім того, розроблення мобільних додатків, інтерактивних карт допомоги та чат-ботів для координації дій значно спростить комунікацію між волонтерами, військовими частинами та громадськістю [40]. Особливе місце посідає впровадження інновацій у саму допомогу: виготовлення дронів, засобів спостереження, радіоелектронної боротьби, 3D-друк деталей для ремонту техніки, військові IT-рішення. В цьому контексті роль волонтерів як інноваторів лише зростатиме.

Подальший розвиток волонтерства потребує розширення соціальної бази руху. Необхідно залучати молодь, зокрема студентство, представників діаспори, а також бізнес-спільноту, яка може надавати не лише фінансову, а й матеріально-технічну та логістичну допомогу. Також перспективним є залучення міжнародної допомоги через партнерські волонтерські мережі, обміни досвідом, спільні проекти з іноземними організаціями. Особливу увагу варто приділити підготовці волонтерів, які працюють у складних

умовах, зокрема в зоні бойових дій. Розвиток системи навчання, сертифікації та психологічної підтримки волонтерів сприятиме підвищенню їхньої мотивації та професіоналізму [22].

Збереження високого рівня довіри суспільства до волонтерського руху є критично важливим для його подальшого розвитку. Це передбачає максимальну прозорість у зборі та витрачанні коштів, регулярну звітність, незалежні аудити й ефективну комунікацію з громадськістю. Довіра є головним ресурсом волонтерської діяльності, а її підтримка є запорукою стабільності фінансування та залучення нових учасників.

Після завершення активної фази війни волонтерський рух не втратить своєї актуальності. Очікується перехід до нових напрямів допомоги: реабілітація військових, підтримка ветеранів, допомога родинам загиблих, відновлення інфраструктури, психологічна підтримка постраждалих. Волонтери, які набули досвіду в екстремальних умовах, стануть важливою частиною системи національної безпеки та стійкості у повоєнний період [21].

Перспективи розвитку волонтерського руху в Україні в контексті підтримки ЗСУ визначаються високою мобілізаційною спроможністю суспільства, технологічним прогресом та зростаючою соціальною відповідальністю бізнесу й громадян. За умови подальшої інституціоналізації, впровадження інновацій та збереження довіри громадськості, волонтерство залишатиметься потужним інструментом зміцнення обороноздатності України, а в майбутньому – рушієм відбудови та розвитку країни.

Висновки до розділу 3

Проведений аналіз емпіричних даних дозволяє зробити висновок, що волонтерська допомога Збройним силам України (ЗСУ) стала важливою та ефективною складовою обороноздатності країни. Результати дослідження засвідчили високу спроможність волонтерських ініціатив до мобілізації фінансових, матеріальних і людських ресурсів, що стало ключовим чинником у забезпеченні потреб армії в умовах повномасштабної війни. Аналіз перспектив розвитку волонтерського руху засвідчив необхідність інституціоналізації, цифровізації та впровадження інновацій у його діяльність. Визначальними чинниками подальшого розвитку є: зміцнення правових основ, розширення соціальної бази волонтерства, залучення нових учасників, зокрема молоді та бізнес-структур, а також розвиток міжнародної співпраці. Збереження високого рівня прозорості й довіри до волонтерських організацій залишатиметься ключовим чинником їхнього ефективного функціонування в умовах війни та після її завершення.

ВИСНОВКИ

Отже, у першому розділі було досліджено теоретичні засади волонтерства, його сутнісні характеристики та правові аспекти регулювання в Україні. Аналіз наукової літератури дозволив встановити, що волонтерство є специфічною формою безоплатної, соціально значущої діяльності, спрямованої на задоволення потреб суспільства через ініціативу окремих громадян або організацій. У контексті українського законодавства, волонтерська діяльність визначається як різновид благодійної діяльності, що закріплено в Законі України «Про волонтерську діяльність» від 2011 року, чинна редакція якого враховує зміни, пов'язані з воєнним станом і новими суспільними потребами.

Волонтерська діяльність є важливим чинником підтримки Збройних сил України та відіграє суттєву роль у забезпеченні національної безпеки, особливо під час воєнного стану. Значення волонтерства проявляється не лише у його безпосередній підтримці армії, але й у зміцненні морального духу та соціальної стабільності. Проте, існування правових прогалин та відсутність чіткої системи координації між волонтерами та безпосередньо військовими частинами Збройних сил України вказують на необхідність розвитку теоретичних засад та оптимізації законодавчого регулювання цієї сфери. Така оптимізація має забезпечити зміцнення правових рамок, підвищення мотивації волонтерів, та зниження ризиків правових колізій, сприяючи тим самим більш ефективній взаємодії в умовах кризи та війни. Отже, подальше вдосконалення законодавства та створення адекватних механізмів для покращення правової регуляції надання волонтерської допомоги Збройним силам України виявиться ключовим для підтримання обороноздатності та розвитку українського суспільства у відповідь на сучасні виклики.

У межах дослідження було виокремлено основні напрями волонтерської діяльності, зокрема соціальну підтримку вразливих категорій населення, розвиток освіти та культури, охорону здоров'я, а також допомогу в надзвичайних ситуаціях. Проте, з 2014 року ключовим напрямом волонтерства стала підтримка Збройних сил України, що зумовлено зовнішніми загрозами та необхідністю консолідації ресурсів для забезпечення обороноздатності держави. Волонтерська діяльність в Україні має усталене правове підґрунтя, різноманітні форми реалізації та високу соціальну значущість, що сприяє розвитку громадянського суспільства й підвищенню стійкості країни в умовах кризових викликів.

Дослідження розвитку волонтерського руху після 2014 року дозволяє констатувати суттєве зростання масштабів і ролі волонтерської активності в контексті національної безпеки. З початком агресії Російської Федерації українське суспільство мобілізувало свої ресурси на підтримку ЗСУ, що стало поштовхом до стрімкого розвитку організованих форм волонтерства. Було створено десятки волонтерських фондів, які згодом трансформувалися у професійні структури з чіткою спеціалізацією. Аналіз форм і напрямів допомоги ЗСУ свідчить, що волонтери забезпечували армію не лише традиційними засобами – амуніцією, продуктами, медикаментами, – а й високотехнологічним обладнанням, зокрема безпілотниками, тепловізорами, системами зв'язку. Зростання чисельності громадських організацій та збільшення обсягів пожертв, зафіксоване у 2014–2022 роках, є показником високої залученості громадян до процесів оборони держави.

Таким чином, волонтерський рух в Україні виконав і продовжує виконувати критично важливу функцію у забезпеченні потреб ЗСУ, що свідчить про високий рівень самоорганізації суспільства, його здатність до опору та підтримки національних інтересів.

Емпіричне дослідження діяльності волонтерських організацій підтвердило їхню високу ефективність у наданні цільової допомоги

Збройним Силам України. Зібрані дані свідчать, що найбільші фонди – «Повернись живим», Фонд Сергія Притули та ГО «Справа громад» – зібрали у 2023 році понад 18,75 млрд грн пожертв, спрямованих на забезпечення армії. Крім того, соціологічні опитування підтверджують високу довіру громадян до волонтерських ініціатив: 63% українців у 2023 році здійснювали перекази на підтримку армії через волонтерські структури. Одночасно з цим було виявлено динамічні зміни у структурах фінансування ОГС, зокрема зростання ролі державного та міжнародного фінансування, а також впровадження інноваційних форм мобілізації ресурсів. Перспективи розвитку волонтерського руху пов'язані з подальшою цифровізацією, інституціоналізацією та зміцненням законодавчого регулювання. Очікується також посилення міжнародної кооперації та залучення нових учасників, що забезпечить стабільність і сталий розвиток сектора.

Загалом, результати аналізу засвідчують, що волонтерська допомога ЗСУ є не лише ефективною формою громадянської активності, але й важливим стратегічним ресурсом оборони, який забезпечує адаптивність, мобільність та гнучкість у реагуванні на виклики війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Forbes Ukraine. Повернись живим: рекорди, скандали, притула, кінець війни – тарас чмут – країна героїв 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0pZip6Qc7ME> (дата звернення: 24.03.2025).
2. Forbes Ukraine. Чмут, Берлінська, Яковенко: суперволонтери, які змінили галузь допомоги – Перший мільйон СПЕЦВИПУСК, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MDc51xbAGCg> (дата звернення: 24.03.2025).
3. Pavlenko, O. O. Підготовка майбутніх фахівців соціальної роботи до волонтерської діяльності та досвід волонтерів в умовах війни. 2023. Wielowymiarowość edukacji XXI wieku tom III Edukacja dorosłych Monografia wieloautorska pod redakcją naukową. 2022. 149 с.
4. Tovmash D., Grabovska I., Kahamlyk S. Волонтерство жінок як ефективна складова боротьби з російським агресором (соціо-філософський та філософсько-світоглядний аналіз). Українознавчий альманах. 2023. 150 с.
5. Балухтіна О.М. Напрями волонтерської діяльності в сучасній Україні. Слов'янський світ у контексті сталого розвитку : матеріали X міжнар. наук.-практ. конф. 2020. 312 с.
6. Бессмертна Д., Прохоренко, Т. Волонтерство як соціокультурне явище. 2023. 184 с.
7. Богатчук С. С. Особливості волонтерського руху в сучасній Україні. 2024. 146 с.
8. Бондаренко О. О. Волонтерство як складова суспільного розвитку. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука», 2019. С. 11-14.

9. Вірт Ю. М., Шапошникова І. В. Роль інституту волонтерства у соціальній роботі під час повномасштабного вторгнення росії на територію України. Проблеми сучасних трансформацій. 2024. 212 с.
10. Вітюк А. Ю. Волонтерство в Україні: сучасність і перспективи розвитку. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф.(м. Вінниця, 21 черв. 2024 р.).–Харків: ХНУВС, 2024.С. 623-626.
11. Власов Д. С. Волонтерська діяльність як прояв соціальної відповідальності під час військових подій в Україні і світі. 2024. 176 с.
12. Вовк А. М. Волонтерство як форма громадської участі. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Модернізація галузей економіки: проблеми та перспективи», 2021. С. 125-127.
13. Ворона П. В., Бобрицький Л. В. Добровольчий рух та волонтерство в Україні як самозахист суспільства від зовнішньої небезпеки. Редакційна колегія. 2022. 126 с.
14. Гапон В. О. Принципи адміністративно-правового регулювання волонтерської діяльності в Україні. Аналітична і порівняльна юриспруденція. 2023. № 4. С. 250–256. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.41> (дата звернення: 25.03.2025).
15. Зана О. М. Волонтерство як форма соціальної активності студентської молоді. Матеріали науково-дослідницької конференції педагогів і вихованців Донецького обласного палацу дитячої та юнацької творчості, присвяченої 30-річчю Незалежності України. Слов'янськ, 2021. С. 116–120.
16. Захаренко Л. М. Правові основи психологічного волонтерства в Україні. 2022. 173 с.

17. Кіянка І., Микуш І., Пемпусь Ю. Сучасний аспект волонтерського руху в Україні в контексті європейської інтеграції. Європейська інтеграція та трансформація публічного врядування в Україні : Матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Львів, 19 квіт. 2024 р. Львів, 2024. С. 80–83.
18. Кодекс законів про працю України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
19. Корж-Ікаєва Т. Г. Правова політика у сфері надання волонтерської допомоги ЗСУ: тенденції та перспективи. 2024. Scientific notes of Lviv University of Business and Law. 2024. 513-522 с.
20. Коропатнік І. М. Актуальні питання правового регулювання надання волонтерської допомоги Збройним Силам України. Академічні візії. 2024. № 32. С. 1–8. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14170108> (дата звернення: 25.03.2025).
21. Лісна, І. С. Волонтерство в Україні: правові проблеми та їх вирішення. вііі юридичні моголянські читання. 2023. 51 с.
22. Ляхвацька М., Горінов П. Е-волонтерство: виклики сьогодення УДУ: дис. канд. наук. 2023. 201 с.
23. Манелюк Ю. М., Луценко В. Р., Савчук Н. І. Волонтерський рух України в умовах військової агресії. Politicus. 2022. № 6. С. 29–33. URL: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-6.5> (дата звернення: 25.03.2025).
24. Омеко А. В. Особливості волонтерської діяльності в Україні в умовах воєнного стану. 2023. 211 с.
25. Панькова О., Касперович О. Український волонтерський рух в умовах збройної російської агресії в контексті національних та глобальних викликів і можливостей післявоєнного відновлення країни. Журнал європейської економіки. 2022. 277-294 с.

- 26.Поліщук, Н. Волонтерство як соціально-педагогічний феномен: термінологічний аналіз. Інноватика у вихованні. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції 6–8 червня 2024 року. Ванкувер, Канада. 2022. С. 320-329.
- 27.Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012р. №5073-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
- 28.Про волонтерську діяльність. Закон України від 19.04.2011р. № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 25.03.2025).
- 29.Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг. Закон України від 10.12.2003р. № 1895-2003-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-п> (дата звернення: 25.03.2025).
- 30.Про затвердження Порядку формування та ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації. Закон України від 30.10.2014р. № z1471-14.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1471-14> (дата звернення: 25.03.2025).
- 31.Про організацію проведення в Україні у 2001 році Міжнародного року волонтерів. Закон України від 22.03.2001р. № 67/2001-рп.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67/2001-рп#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
- 32.Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства. Закон України від 22.09.2011р. № 3773-VI.

- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
33. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю. Закон України від 21.06.2001р. № 2558-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
34. Прохоренко, М. М., і Р. В. Алієв. «Правове регулювання надання волонтерської допомоги Збройним Силам України: напрями та види». Академічні візії, вип. 35, Вересень 2024. С. 1-8. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1476>. (дата звернення: 25.03.2025).
35. Рабійчук С.О. Волонтерство як феномен української свідомості (від допомоги індивідуальної до загальнонаціональної). Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: наук. журнал. Одеса 2024. С.155-161
36. Рудь, Ю. В. Дослідження волонтерського руху м. Дніпро. 2024. 139 с.
37. Томіна В. Ю., Пашаєв А. З. Порівняльно-правовий аналіз вітчизняного та іноземного законодавства щодо волонтерської діяльності. Південний український юридичний журнал. 2019. Т. 2. С. 13–16. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2019.2-3> (дата звернення: 25.03.2025).
38. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 10 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 27.03.2025).
39. Чикіт, К. Р., Головка, О. В. Волонтерство в Україні: минуле, сучасність, майбутнє. Doctoral dissertation, Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану: зб. наук. пр.–Харків: ХНУВС. 2024. 445 с.

40. Яцюк, Т. С. Теоретико-правова та історична характеристика інституту волонтерства в Україні: сучасний вимір. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького. 2023. № 15 (27), т. 1. С. 112-119.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота «Надання допомоги Збройним Силам України як напрям волонтерської діяльності й волонтерського руху в Україні» присвячена дослідженню процесів становлення, розвитку та ефективності волонтерської допомоги армії як важливої складової громадянського суспільства. У роботі також розглянуто сучасні форми підтримки Збройних Сил України (ЗСУ) та окреслено перспективи розвитку волонтерського руху в умовах воєнного стану. Надання допомоги ЗСУ стало провідним напрямом волонтерської діяльності в Україні з 2014 року та особливо активізувалося після початку повномасштабної агресії Російської Федерації у 2022 році. Ця діяльність має суттєве значення для зміцнення обороноздатності держави та забезпечення потреб військових підрозділів у матеріально-технічних, медичних і фінансових ресурсах.

Метою роботи є аналіз форм, напрямів та ефективності волонтерської допомоги ЗСУ, визначення її ролі в умовах збройного конфлікту, а також формулювання рекомендацій щодо подальшого розвитку волонтерського руху. У дослідженні використано методи системного аналізу, узагальнення статистичних даних, порівняльного аналізу, а також емпіричні методи, зокрема вивчення звітів волонтерських організацій. У першому розділі роботи розглянуто теоретичні основи волонтерства, його правове регулювання та основні напрями діяльності в Україні. У другому розділі досліджено становлення волонтерського руху після 2014 року та проаналізовано форми підтримки ЗСУ. Третій розділ містить аналіз ефективності діяльності провідних волонтерських фондів на основі емпіричних досліджень і оцінку перспектив розвитку волонтерської допомоги в Україні.

Робота містить 50 сторінок, 6 рисунків, 2 таблиці.

Ключові слова: волонтерство, Збройні сили України, допомога армії, благодійність, волонтерський рух, волонтерські фонди.

ABSTRACT

The qualification paper “Assistance to the Armed Forces of Ukraine as a Direction of Volunteer Activity and the Volunteer Movement in Ukraine” is devoted to the study of the formation, development, and effectiveness of volunteer support for the army as an important component of civil society. The paper also examines modern forms of support for the Armed Forces of Ukraine (AFU) and outlines the prospects for the development of the volunteer movement under martial law. Support for the AFU has become a leading area of volunteer activity in Ukraine since 2014 and has been especially intensified after the full-scale aggression of the Russian Federation began in 2022. This activity is of great importance for strengthening the state's defense capabilities and meeting the needs of military units in material, medical, and financial resources.

The aim of the paper is to analyze the forms, directions, and effectiveness of volunteer assistance to the AFU, determine its role in the conditions of armed conflict, and formulate recommendations for the further development of the volunteer movement. The study employs methods of systems analysis, statistical data generalization, comparative analysis, as well as empirical methods, including the study of reports from volunteer organizations. The first chapter of the paper considers the theoretical foundations of volunteering, its legal regulation, and the main areas of activity in Ukraine. The second chapter explores the development of the volunteer movement after 2014 and analyzes the forms of support for the AFU. The third chapter contains an analysis of the effectiveness of leading volunteer foundations based on empirical research and an assessment of the prospects for the development of volunteer assistance in Ukraine.

The paper consists of 50 pages, 6 figures, and 2 tables.
Keywords: volunteering, Armed Forces of Ukraine, army assistance, charity, volunteer movement, volunteer foundations.